

Öğrencilerin Lisansüstü Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşleri Postgraduate Students' Perspectives on Problems Experienced in the Educational Process

ESRANUR SEVİM¹

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Manuscript

Başvuru Tarihi / Application Date: 24.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 04.12.2024

Atf İçin / To Cite This Article: Sevim, E. (2024). Öğrencilerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik görüşleri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 4(2), 20-45.

ÖZ: Lisansüstü eğitim, bir ülkenin biliminin çeşitli yönlerden gelişmesini ve teknolojinin ilerlemesini sağlayacak öğretim üyelerinin ve nitelikli bireylerin yetişmesi açısından önemli bir eğitim kademesidir. Lisansüstü eğitiminde gereken verimi alabilmek için süreç içerisinde yaşanan sorunların temeline inilmeli; sorunların ortadan kaldırılmasını ve sistemde gerekli olan iyileştirmelerin yapılmasını sağlayacak düzenlemelere gidilmelidir. Bu durum da sorunların tespiti ve giderilmesi yönünde çalışmalar yapılmasını önemli hale getirmektedir. Bu çalışmada lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin başvuru, bilim sınavı, kayıt aşamalarında, ders seçimi ve ders alma süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar; eğitim süreçlerinde yaşadıkları kişisel sorunlar ve karşılaştıkları güçlüklerle yönelik çözüm önerileri araştırma konusu edilmiştir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda yöntem olarak durum çalışması tercih edilirken verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmanın verileri 2023-2024 güz döneminde bir devlet üniversitesi lisansüstü eğitim enstitüsünde öğrenim gören 24 lisansüstü öğrencisinden toplanmış, veri aracı olarak 7 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda danışman seçiminde yaşanan tereddütler, sınav içeriğinin bilinmemesi, yanlış yönlendirilme, ders günlerinin dağınık olması, ders içeriklerinin bilinmemesi, sistemden kaynaklı sorunlar, derslerin çalışma saatleriyle çakışması, derslerin yoğunluğu, ödevlerin çokluğu, uyum sorunundan kaynaklı sorunlar, ulaşımdan kaynaklı sorunlar, sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi, psikolojik sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Sorunlara ilişkin ders sürecinin iyi planlanması, öğrenci görüşlerinin dikkate alınması, sistemin iyileştirilmesi, ödev yoğunluğunun azalması, ders döneminin uzatılması, derslerin devamı olacak şekilde tasarlanması, eğitim öncesi danışmanlarla tanışma, çalışan kesime alternatifler oluşturulması şeklinde çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Lisansüstü eğitim, yüksek lisans, eğitim sürecinde yaşanan sorunlar, akademik gelişim.

¹ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

ABSTRACT: Postgraduate education is an important educational stage in terms of the development of the science of a country in various aspects and the upbringing of qualified faculty members and individuals who will ensure the advancement of technology. In order to achieve the necessary efficiency in postgraduate education, the root causes of the problems experienced during the process should be investigated; arrangements should be made to eliminate the problems and make the necessary improvements in the system. This situation makes it important to work on the identification and elimination of problems.

In this study, the problems faced by the postgraduate students of the Faculty of Education in the application, academic examination, registration stages, course selection and course taking processes; personal problems they face in their educational processes and solution proposals for the difficulties they encounter were investigated. While the case study method was preferred as the method in line with the main purpose of the research, descriptive analysis was used in the analysis of the data. The data of the research were collected from 24 graduate students studying at a state university graduate education institute during the 2023-2024 fall semester, and a semi-structured interview form consisting of 7 open-ended questions was used as the data collection tool.

As a result of the data analysis, it was determined that there were hesitations in the selection of advisors, lack of knowledge about the exam content, misdirection, scattered course days, lack of knowledge about course content, system-related problems, conflicts between course hours and working hours, intensity of courses, excessive assignments, problems arising from adaptation issues, transportation-related problems, negative impact on social life, and psychological problems. As solutions to the problems, it was suggested to plan the course process well, consider the opinions of the students, improve the system, reduce the workload of assignments, extend the course period, design the courses to be continuous, meet with the advisors before the education, and create alternatives for the working group.

Keywords: Postgraduate education, master's degree, problems experienced in the educational process, academic development.

1. GİRİŞ

Lisansüstü eğitim, üniversitelerde lisansı izleyen derecelere götüren, araştırma yoluyla bilim ve teknoloji üreten ve ülke kalkınmasına yön çizen bilim insanı yetiştirmeyi amaçlayan, planlı, programlı bir eğitim sürecidir (Varış, 1984). Bülbül'e (2003) göre ise lisansüstü eğitim, belirli bir alanda uzmanlaşmaya dönük olarak verilen eğitimidir. Son zamanlarda, mesleklerin gerektirdiği bilgi ve becerilerin artmasıyla birçok meslek daha yüksek düzeyli bir eğitimi gerektirmekte; mesleği icra etmenin yanında meslekte uzmanlaşma ve kariyer gelişimi gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Bu nedenle, lisansüstü eğitimin önemi giderek artmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim sisteminin en önemli unsuru olan lisansüstü eğitim, öğretmenlerin mesleki yaşamına katkı sağlaması, mesleki canlılığını koruması ve bilgiyi aktarmak yerine geliştirmesi, üretmesi ve yayması nedeniyle de büyük önem taşımaktadır (Toprak, 2017). Ayrıca lisansüstü eğitim, öğretmenlerin temel eğitimden sonra iş başında eğitimlerine devam etmeleri, kendi kalitelerini geliştirmeleri, eğitim yeniliklerini takip etmeleri ve bunları sınıfta uygulamaları açısından da oldukça elzemdir (Alabaş, 2011). Bu eğitimin önem kazanmasının nedenleri arasında bilimsel araştırma, dünya çapında rekabet gücü kazanma arzusu, yeni hizmet alanlarının oluşturulması, dünyada hızla gelişen ve değişen teknolojiler, sürdürülebilir kalkınmada nitelikli insan gücüne duyulan gereksinimin artması, yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkması ve lisansüstü eğitim gören bireylerin kamu kurumlarında ve iş gücü piyasasında öncelikli olarak tercih edilmesi de yer almaktadır (Groube, 2017; Black ve Bonner, 2011).

Lisansüstü eğitimin en önemli amacı bilgi üretebilen, ürettiği bilgiyi uygun şekilde uygulayan, sorgulayıcı bir yaklaşımla sorunları çözebilecek yeteneğe sahip insan gücü yetiştirmektir (Sezgin, Kılınç ve Kavgacı; 2012). MEB, (2017) lisansüstü eğitimin profesyonel bir kariyer gelişiminin etkili bir parçası olarak bireylerin akademik, kişisel ya da mesleki gelişimine önemli düzeyde katkılar sağlamasının amaçlandığını ifade etmektedir. Kısaca, özellikle ülke sorunlarına yönelik araştırma yapmada ve ülkenin gereksinim duyduğu yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirmede lisansüstü öğretim büyük önem taşımaktadır (Nayır, 2011). Lisansüstü eğitime bu kadar önem atfedilmesi, bu eğitimin daha sağlam bir temele dayandırılmasını gerektirmektedir (Özmen ve Güç, 2013). Özmenteş ve Özmenteş (2005), etkili ve verimli bir akademik kariyer için lisansüstü eğitim sürecinin kalitesine vurgu yapmaktadırlar.

Alan yazın incelendiğinde lisansüstü eğitime başvurulardaki artışın avantajlarının olduğu gibi dezavantajlarının da bulunduğu ifade edilmekte ve bu sorunların farklı boyutlarda ele alındığı görülmektedir. Lisansüstü programda öğretim elemanlarının öğrencilerle ilgili yaşadıkları sorunlar, lisansüstü programlara kayıt olan öğrencilerin ders süreci ve tez sürecinde yaşadıkları sorunlar vb. konular üzerinde çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü süreçlerde karşılaşılan sorunları belirlemeye ve bu sorunlara çözüm üretmeye yönelik hem ulusal hem de uluslararası alan yazında çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Aslan, 2007; Aydemir ve Çam, 2015; Baş, 2013; Çalışoğlu ve Yalvaç, 2019; Karaman ve Bakırcı, 2010; Kuzu ve Becit, 2007; Hassouneh-Phillips ve Becket 2003; Lechuga,2011).

Karaman ve Bakırcı (2010) Türkiye'de lisansüstü eğitimin sorunlarını ele aldıkları çalışmalarında, lisansüstü öğrencilerin eğitim süreci boyunca önemli maddi sorunlarla karşı karşıya olduklarını dile getirmektedir. Avcı ve Akdeniz (2021), okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar üzerine yaptığı çalışmada, öğretmenlerin akademik kariyer yapma, mesleki anlamda yenilenme amaçlarıyla lisansüstü eğitime başladıklarını tespit etmiştir. Çalışmada göre lisansüstü eğitim sürecinde en çok izin alma, görev yaptıkları ilden başka illerde yaptıkları lisansüstü eğitimlerine devam, okul dersleri ile lisansüstü derslerin çakışması gibi konularda sorunlar yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Kurnaz ve Alev (2009) ise ilköğretim ve ortaöğretim lisansüstü öğrencilerinin ders seçimi yaklaşımları ve sorunları üzerinde inceleme yapmış ve katılımcıların sürece ilişkin dışsal ve kişisel kaynaklı problemlerle karşı karşıya olduklarını tespit etmiştir. Başka bir çalışmada da lisansüstü öğrenciler mali problemler, yetersiz danışman desteği ve uygulama eksikliği gibi problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, derslerin daha düzenli ve etkili yürütülmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Gömleksiz ve Yıldırım, 2013).

Teyfur ve Çakır (2018), öğretmenlerin üniversiteden kaynaklanan en önemli sorunlarının personelin ilgisiz davranışları, danışmanların yeterince yönlendirmede bulunmaması ve derslerin lisans

programında işlendiği gibi işlenmesi bulgularına ulaşmıştır. Öğrencilerin çalıştıkları kurumdan kaynaklanan en önemli sorunlarının ise derslere devam için izin almada problem yaşamaları ve okullarındaki öğrenci velilerinin ilgili yerlere şikâyette bulunmaları; yakın çevresinden kaynaklanan sorunlarının ise okul bittikten sonra öğrenci ailelerinin lisansüstü eğitimini gereksiz bulması bulgularına ulaşmıştır. Can (2023) ise Türkiye’de mevcut lisansüstü eğitim süreçlerinde karşılaşılan problemlere değinmiş ve bu problemlere yönelik akademik koçluğun bir çözüm mekanizması olarak sağlayacağı katkıları tartışmıştır. Gömleksiz ve Et (2013), lisansüstü eğitime ilişkin 80 metaforun geliştirildiği 15 ayrı kavramsal kategori elde edildiği çalışmalarında zirve, uzmanlık, umut, popülerlik, statü, kariyer, başarı, araştırma, yol göstericilik, çaba, güç, kayırmacılık, yanılğı, umutsuzluk, baskı ve sindirme metaforlarına ulaşmıştır.

Lisansüstü eğitimin amacına hizmet edebilmesi adına öncelikle öğrencilerin bu eğitimi almak isteme nedenleri ve beklentilerin karşılanması önemlidir. Çünkü birçok kurumda olduğu gibi çalışanların ya da öğrencilerin beklentilerinin karşılanmaması, bu kişilerin, ilgili eğitim kurumunun amaçlarını tam anlamıyla bilmemeleri gibi nedenler çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu gibi detayların irdelenmesi önemli görülmektedir (Aydemir ve Çam, 2015). Yüksek lisans öğrenimi gören bireylerin birçoğu çalışan kesimden oluşmaktadır. Bu süreçte bireyin hayatına getireceği avantajların yanı sıra bazı problemleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu olumsuzluklar yönetsel, programa dayalı ve danışmana dayalı olabilmektedir (Arabacı ve Akıllı, 2013). Bu etkenlerin yanı sıra mevzuatla ilgili sorunların olduğunu ifade eden çalışmalar da mevcuttur. Karakütük’ün (2002) ve Doğusan’ın (2003) yaptıkları çalışmalarda lisansüstü eğitimi tamamlayanlara yönelik özendiricilerin yeterli olmadığı, Millî Eğitim Bakanlığınca lisansüstü eğitimin öneminin yeterince anlaşılamadığı, bu konuda açık bir politika üretilmediği ve ilgili mevzuatın yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Lisansüstü eğitim alan çalışan bireylerin de hem iş yönetiminde hem de okul yönetiminde sorunlarla karşılaştığı da görülmektedir. Öğretmenlerin yasal olarak tanınan izin hakkından yararlanamadıkları, lisansüstü eğitime mali bir kaynak sağlanmadığı ve alınan eğitim sonucunda tatmin edici bir özendirici olmadığı ifade edilen çalışmalar mevcuttur (Bülbül, T. 2003; Turhan ve Yaraş, 2013). Hassouneh-Phillips ve Becket (2003) gereken destek verilmediğinde veya destek eksikliğinde karşılaşılan zorlukların lisansüstü derslerin başarılı bir şekilde yürütülmesinde ve tez çalışmalarının tamamlanmasında olumsuz bir etki yaratabileceğini öne sürmüştür. Lechuga (2011) ise başka bir noktaya dikkat çekerek lisansüstü eğitim alan öğrencilerin eğitim deneyimlerinin kalitesini belirlemek için kullanılan en önemli faktörlerden birinin de öğrenci-öğretim üyesi ilişkisi olduğunu ifade etmektedir. Bu ve bunun gibi sorunlar sebebiyle eğitimde devam sorumluluğunun ortaya çıktığı ve okulu neden bıraktıklarına yönelik çalışmalar da yapılmıştır.

Deniz (2019) çalışmasında lisansüstü eğitiminde akademik ve sosyal uyum, eğitimin niteliğiyle ilgili yetersizlikler, farklı alanlara yönelme, ulaşım gibi lisansüstü öğrencilerin okulu terk etmelerine neden olan çok faktörlü ve karmaşık bir yapının olduğu sonucuna ulaşmıştır. Lisansüstü eğitiminde gereken verimi alabilmek için süreç içerisinde yaşanan sorunların temeline inilmeli, sorunlar ortadan kaldırılmalı ve sistemde gerekli olan iyileştirmeler yapılarak daha verimli bir süreç izlenmelidir. Bu durum da sorunların tespiti ve giderilmesi yönünde çalışmalar yapılmasını önemli hale getirmektedir. Bu araştırmanın temel problemi, lisansüstü eğitim enstitüsünde öğrenim gören öğrencilerin ne tür sorunlar yaşadıklarının ve yaşadıkları sorunlara hangi çözüm önerilerini sunduklarının belirlenmesidir. Lisansüstü eğitimde gereken verimin alınabilmesi için süreç içerisinde karşılaşılan ve karşılaşılabileceği olan sorunların tespit edilmesi ve çözülmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçların alana katkı sağlayacağı ve yapılacak olan iyileştirme çalışmalarında önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.1. Amaç

Bu araştırma ile eğitim fakültesi lisansüstü programlarına kayıtlı olan öğrencilerin lisansüstü eğitiminde karşılaştıkları sorunların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin başvuru aşamasında karşılaştığı sorunlar nelerdir?

2. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin bilim sınavı aşamasında karşılaştığı sorunlar nelerdir?
3. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin kayıt aşamasında karşılaştığı sorunlar nelerdir?
4. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders seçiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
5. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
6. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin eğitim sürecinde fakülte dışında karşılaştığı kişisel sorunlar nelerdir?
7. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin karşılaştıkları güçlüklerle karşı çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu araştırmada, araştırmanın temel amacı doğrultusunda, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmaları çalışmaya konu olan ortam veya olayların bütüncül bir yorumunu hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2006) ve araştırılan problemin bir yönünün derinlemesine ve kısa sürede çalışılmasına imkân sağlar. Durum çalışmaları araştırmacılara bir problemin özel bir durumu üzerine yoğunlaşma fırsatı verir (Çepni, 2007). Bu çalışmada durum çalışmasının bütüncül tek durum deseninden faydalanılmıştır. Tek durum desenlerinde tek bir analiz birimi vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmada katılımcıların belirlenmesinde; lisansüstü eğitim enstitüsünde eğitim görülen anabilim dallarının farklı olması ve zengin çeşitlilikte demografik özelliklere sahip olma durumu dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme oluşturulurken maksimum çeşitlilik örneklemeden yararlanılmıştır. Araştırmaya, 2023-2024 güz döneminde bir devlet üniversitesinin lisansüstü eğitim enstitüsünde öğrenim gören 24 lisansüstü öğrencisi gönüllülük esasına bağlı olarak dâhil olmuştur. Çalışmaya dâhil olan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

DEMOGRAFİK BİLGİLER	KATILIMCILAR	s	
YAŞ	20-29	K1, K2, K4, K5, K7, K10, K11, K12, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22	15
	30-39	K3, K8, K13, K20, K21, K23, K24	7
	40 ve üzeri	K6, K9	2
KIDEM	-	K2, K4, K5, K7, K11, K16, K21, K23	8
	1-5	K1, K10, K12, K14, K15, K17, K18, K19, K22,	9
	5-9	K3, K8, K20, K24	4
CİNSİYET	10 ve üzeri	K6, K9, K13	3
	Kadın	K4, K7, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K21, K22, K23, K24	16
ÇALIŞMA DURUMU	Erkek	K1, K2, K3, K5, K6, K8, K9, K20	8
	Çalışıyor	K1, K3, K5, K6, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15, K17, K18, K19, K20, K22, K24	17
MEDENİ DURUM	Çalışmıyor	K2, K4, K7, K11, K16, K21, K23,	7
	Evli	K3, K6, K8, K9, K13, K20, K21	7
EĞİTİM GÖRÜLEN ANABİLİM DALI	Bekâr	K1, K2, K4, K5, K7, K10, K11, K12, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K24	17
	Bilgisayar	K23, K24	2
	Fen	K21, K22	2
	Matematik	K17, K18, K19, K20	4
	PDR	K14, K15, K16	3
Sınıf	K10, K11, K12, K13	4	

Sosyal	K6, K7, K8, K9	4
Türkçe	K1, K2, K3, K4, K5,	5

2.2. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Görüşme formunun maddeleri hazırlanırken alan yazın taraması yapılmış ve öğretmenlerin lisansüstü eğitimde karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşlerini saptamak amacıyla çeşitli sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular 2 alan uzmanının, 2 yüksek lisans yapan öğretmenin görüşlerine sunulmuştur. Görüşme formu için 8 soru hazırlanmış, yapılan pilot uygulama ve alınan uzman görüşü sonrasında formda bulunan bir sorunun çalışmanın amacına hizmet etmediği ve 2. ve 5. sorunun da verilen cevaplardan hareketle yeterince açıklayıcı olmadığı tespit edildiğinden gerekli düzeltmeler yapılarak form son hâlini almıştır. Bu çalışmada 7 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

2.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmada betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Katılımcıların her biriyle görüşülüp yapılan görüşmeler kaydedilmiştir. Kayıt altına alınan her görüşme teker teker incelenerek araştırılan olgularla ilgili ifade ve cümleler belirlenmiştir. Uygulanan adımlar neticesinde elde edilen veriler betimsel analizle daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmiş ve tablolaştırılmıştır. Belirlenen temalar sistemsel sorunlar, kişisel sorunlar ve kurumsal sorunlardır. Tablolarda katılımcılar, görüşme sırasına göre 1'den 24'e kadar "K1, K2, K3..." şeklinde kodlanmıştır. Kodlanan ve kategorileştirilen veriler tablolarda frekans, yüzdelik ve ilgili katılımcı kodlarıyla birlikte gösterilmiştir. Araştırmanın genel süreci ve sonuçları detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılarak araştırmanın dış geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Veriler çalışma grubunda yer alan katılımcıların cevaplarından kayda değer görülen kısımlar işlenerek tablolar halinde ve doğrudan alıntılama yoluyla elde edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analizinden elde edilen bulgular, tablolar ve şekiller hâlinde verilmiştir. Bulgular ve yorumların verilmesinde araştırma sorularındaki sıra dikkate alınmıştır.

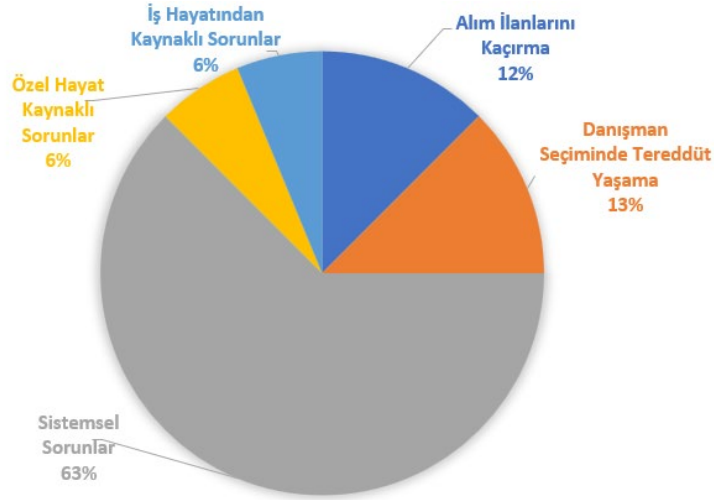
3.1. Başvuru Aşamasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Tablo 2. Başvuru Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

		KATILIMCILAR	s
Sorun Yaşamadım		K1, K3, K4, K6, K9, K11, K17, K21, K22, K24	10
	Alım İlanlarını Kaçırma	K15, K13,	2
	Danışman Seçiminde Tereddüt Yaşama	K8, K23	2
Sorun Yaşadım	Sistemsel Sorunlar	K5, K7, K12, K14, K15, K16, K18, K19, K20, K23	10
	Özel Hayat Kaynaklı Sorunlar	K2	1
	İş Hayatından Kaynaklı Sorunlar	K10	1

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin başvuru aşamasında karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşlerinden hareketle Tablo 2’de yer alan veriler elde edilmiştir. Başvuru aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %38’i sorun yaşamazken %62’sinin (16 katılımcı) sorun yaşadığı görülmektedir. “Başvuru Aşamasında Yaşanan Sorunlar” başlığı altında Sorun Yaşayanlar; alım ilanlarını kaçırma $s=2$, danışman seçiminde tereddüt yaşama $s=2$, sistemsel sorunlar $s=10$, özel hayatlı kaynaklı sorunlar $s=1$, iş hayatından kaynaklı sorunlar $s=1$ şeklindedir. “Başvuru Aşamasında Yaşanan Sorunlar” başlığı altında Sorun Yaşamadım ise $s=10$ şeklindedir.

Şekil 1’de başvuru aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına yer verilmiştir.

Şekil 1. Başvuru aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranları

Başvuru aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %38’i sorun yaşamazken %62’sinin sorun yaşadığı görülmektedir. Yaşanan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında en çok sistemden kaynaklı sorunların yaşandığı (%63) görülmektedir. Akabinde danışman seçiminde tereddüt yaşama (%13), alım ilanlarını kaçırma (%12), iş hayatı ve özel hayat kaynaklı sorunların (%6) yaşandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sorun yaşamadığını ifade edenler K1, K3, K4, K6, K9, K11, K17, K21, K22, K24’tür. Diğer 14 katılımcı çeşitli sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Sorun yaşamadığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri:

K1: Başvuru sürecinde herhangi bir sorun yaşamadım. İnternet üzerinden başvurumu tamamladım. Üniversitede bilim sınavına katıldıktan sonra başarılı sonuç geldi ve yine internet üzerinden kaydımı yaptım. K9: Başvuru sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmadım bu konuda karşılaştım dersem haksızlık etmiş olurum. K21: Bu konuda bir sorun yaşamadım.

Katılımcıların başvuru aşamasında karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

Alım ilanlarının kaçırılmasıyla ilgili görüşler:

K13: Başvuru tarihlerini sürekli kaçıırıyordum.

Danışman seçiminde tereddüt yaşanmasıyla ilgili görüşler:

K8: Sadece danışman öğretmen seçiminde tereddütlerim vardı.

Sistemsel sorunlarla ilgili görüşler:

K7: Bazı ders notlarım lisans transkribime çok geç yansıdı ve bu durum mezun olmamı geciktirdi. Mezun olduğuma dair belge e-devlette geç gözüktü.

K23: Başvuru aşamasında enstitü sayfasının eksik bilgilendirmelerinden ve sürecin karmaşıklığından ötürü bazı sorunlarla karşılaştım.

K19: Yüksek lisansa başvuru sürecinde fotoğraf yükleme kısmında ve ayrıca bazı belgeleri yükleme kısmında sıkıntı yaşadım.

K12: İnternet sitesinde yüksek lisans ile ilgili yeterli açıklama yoktu maalesef başvuru sitesinde belge yüklerken sürekli sorun yaşadım.

K15: Başvuru aşamasında duyurular ve başvuru ekranı arasındaki geçiş ile ilgili sorunlar yaşadım. Sistemsel kopukluklar vardı. Sisteme giriş yaparken problemler yaşadım.

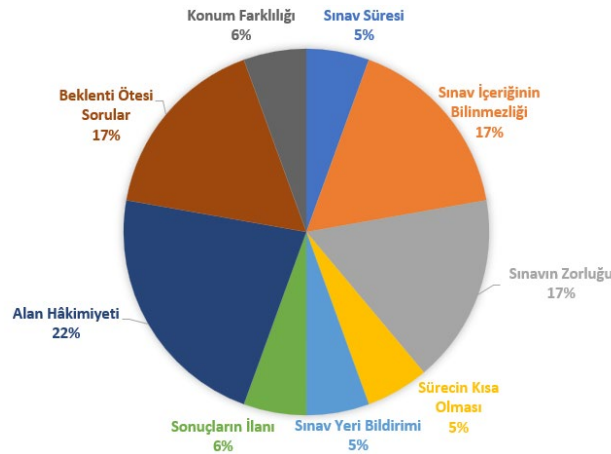
3.2. Bilim Sınavı Aşamasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Tablo 3. Bilim Sınavı Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

		KATILIMCILAR	S	
Sorun Yaşamadım		K2, K3, K4, K5, K7, K9, K14, K18, K19, K22	10	
	Kurumsal Sorunlar	Sınav Süresi	K23	1
Sınav İçeriğinin Bilinmezliği		K17, K20, K21	3	
Sınavın Zorluğu		K1, K10, K24	3	
Sürecin Kısa Olması		K16	1	
Sınav Yeri Bildirimi		K15	1	
Sorun Yaşadım	Kişisel Sorunlar	Sonuçların İlanı	K13	1
		Alan Hâkimiyeti	K1, K6, K8, K16	4
		Beklenti Ötesi Sorular	K11, K12, K13	3
		Konum Farklılığı	K16	1

Lisansüstü eğitim öncesi bilim sınavı aşamasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerden hareketle Tablo 3'te yer alan veriler elde edilmiştir. Bilim sınavı aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %36'sı ($s=10$) sorun yaşamazken %64'ünün ($s=18$) sorun yaşadığı görülmektedir. "Bilim Sınavı Aşamasında Yaşanan Sorunlar" başlığı altında Sorun Yaşamadım $s=10$ iken "Sorun Yaşadım" başlığı altında kurumdan kaynaklanan sorunlar; sınav süresi $s=1$, sınav içeriğinin bilinmezliği $s=3$, sınavın zorluğu $s=3$, sürecin kısa olması $s=1$, sınav yeri bildirimini $s=1$, sonuçların ilanı $s=1$ olarak tespit edilmiştir. Kişisel sorunlar ise alan hâkimiyeti $s=4$, beklenti ötesi sorular $s=3$, konum farklılığı $s=1$ olarak tespit edilmiştir.

Şekil 2'de bilim sınavında karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına yer verilmiştir.

Şekil 2. Bilim sınavı aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdelik oranları

Bilim sınavı aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %55'i ($s=10$) kurumsal sorun yaşarken %45'inin ($s=8$) kişisel sorunlar yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında ise kurumsal sorunlar; sınav içeriğinin bilinmezliği (%17), sınavın zorluğu (%17), sınav sonucunun ilanı (%6), sınav süresi (%5), sürecin kısa olması (%5) ve sınav yeri bildirimi (%5), kişisel sorunlar başlığı altında ise; alan hakimiyeti (%22), beklenti ötesi sorular (%17) ve konum farklılığı (%6) gibi sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Katılımcıların bilim sınavı aşamasında karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır.

Kurumsal sorunlarla ilgili görüşler:

K23: Sadece sınav süresi oldukça uzun ve yazması yorucuydu.

K17: Dört sene boyunca bir sürü farklı dersler alıyoruz. Bilim sınavında tam olarak hangi konulardan ne tür sorular çıkabileceğini bilemediğimizden neye çalışmalıyız bunu bilemiyoruz. Sınav kaygısı oluyor.

K16: Bilim sınavına kabullerin açıklanma tarihi ile bilim sınavı uygulanma tarihi arasındaki kısa süre dolayısıyla sorun yaşadım.

K15: Sınav binasının girişi ve sınav salonu için güvenlik tarafından çok yanlış yönlendirildim. Yeterli bilgi ne sitede duyurular bölümünde ne de okul binasında yeterli biçimde yer almıyordu. Sınav salonuna ulaşmam çok zorlu oldu. Bu anlamda oldukça büyük bir problem yaşadım.

K13: Sonuçların genel liste olarak paylaşılmasını da doğru bulmuyorum. Bu konuda sorun yaşadım.

Kişisel sorunlarla ilgili görüşler:

K16: Anamur'dan Rize'ye gelmek iki otobüs kullanarak yaklaşık 24 saat sürüyor ve en yakın bölgeden bile Rize'ye direkt uçuş yok. Tek seçeneğim otobüs iken, yolculuğum da bir gün sürüyorken apar topar bir hazırlanma ve yola çıkma, daha sonra da 24 saat yolculuğun üzerine o yorgunlukla sınava girme durumları beni zorladı.

K11: Bilim sınavında beklediğim türde sorular çıkmamıştı ve bu durum beni şaşırtmıştı.

K1: Üniversiteden mezun olduktan sonra uzun süredir görmediğim bazı konular sınavda karşıma çıktı ancak bir şekilde yapmaya gayret gösterdim.

K10: Bilim sınavının zorluğu karşılaştığım sorunlar arasındadır.

Sorun yaşamadığını ifade eden katılımcıların görüşleri:

K22: Lisansüstü bilim sınav aşamasında bilgilerim taze olduğundan dolayı sorun yaşamadım.

K18: Bilim sınava aşamasında herhangi bir sorunla karşılaşmadım çünkü hem alan bilgisini hem de eğitim bilgisini aynı zamanda da bilimsel araştırma dersi hakkında bilgilerimizi ölçmeye yönelik bir sınav hazırlanmıştı.

K9: Açıkça söylemem gerekirse bilim sınavı oldukça sorunsuz yapılan bir sınavdı.

K7: Bir sorunla karşılaşmadım.

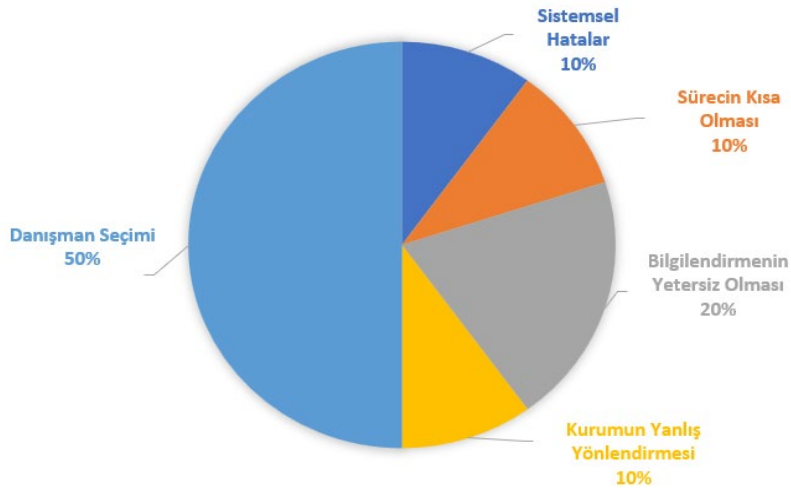
3.3. Kayıt Aşamasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Tablo 4. Kayıt Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

		KATILIMCILAR	s	
Sorun Yaşamadım		K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K10, K11, K14, K15, K18, K20, K22, K24,	15	
Sorun Yaşadım	Kurumsal Sorunlar	Sistemsal Hatalar	K7	1
		Sürecin Kısa Olması	K23	1
		Bilgilendirmenin Yetersiz Olması	K17, K19	2
	Kişisel Sorunlar	Kurumun Yanlış Yönlendirmesi	K12	1
		Danışman Seçimi	K8, K13, K16, K17, K21	5

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerine yöneltilen kayıt aşamasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerden hareketle Tablo 4'te yer alan veriler elde edilmiştir. Kayıt aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %60'ı sorun yaşamazken %40'ının sorun yaşadığı görülmektedir. “Kayıt Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar” başlığı altında Sorun Yaşamadım $s=15$ iken “Sorun Yaşadım” başlığı altında Kurumsal Sorunlar; sistemsal hatalar $s=1$, sürecin kısa olması $s=1$, bilgilendirmenin yetersiz olması $s=2$, kurumun yanlış yönlendirilmesi $s=1$; Kişisel Sorunlar başlığı altında ise danışman seçimi $s=5$ şeklindedir.

Şekil 3'te kayıt aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına yer verilmiştir.

Şekil 3. Kayıt aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranları

Kayıt aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %50'si ($s=5$) kurumsal sorun yaşarken %50'sinin de ($s=5$) kişisel sorunlar yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların “Kurumsal Sorunlar” başlığı altında en çok bilgilendirmenin yetersiz olması (%20) konusunda akabinde kurumun yanlış yönlendirmesi (%10), sürecin kısa olması (%10) ve sistemsal hatalar (%10) “Kişisel Sorunlar” başlığı altında ise danışman seçimi (%50) gibi konularda sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Katılımcıların kayıt aşamasında karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

Sorun yaşamadığını ifade edenlerin görüşleri:

K22: Başvurularda hiçbir sorun yaşamadım çünkü belgelerimin hepsi karekod ya da e devlet onaylı olduğundan PC sistemine yüklemek yeterli oldu. K6: Herhangi bir sorun yaşamadım. Dijital olması işimi çok kolaylaştırdı. Danışman seçimim de ilk seçtiğim hocam danışmanım oldu.

Kişisel sorunlar ile ilgili görüşler:

K16: Tercih ettiğim üç öğretim üyesi de danışmanım olarak atanmadı.

K8: Danışmanları tanımadan danışman seçimi yapmak bir sorun tabii. Çünkü kimseyi tanımıyoruz.

K17: Hocaların hiçbirini tanımıyordum araştırma fırsatım olmadı. Hangi hoca hangi konularda çalışıyor bunlara bakmak faydalı olabilir danışman seçimi için.

Kurumsal sorunlar ile ilgili görüşler:

K7: Öğrenci işlerinde sorumlu olan kişi göndermiş olduğum e- postamı geç görmesinden kaynaklı danışmam ataması bana biraz geç yapıldı.

K17: Kayıt aşamasında danışman seçimini ne zaman yapılacağını fark edememiştim. Okulu o haftalar aradığım halde ulaşamamıştım.

K23: Kayıt aşamasında sürecin çok kısa olması beni çok zorlamıştı.

K19: Üniversitenin duyurular kısmının çok iyi çalıştığını düşünmüyorum. O konuda bir çalışma yapılabilir. Danışman tercih kısmında verilen yönergelerde tam anlamıyla tarihin belirtilmemesi sebebiyle son gün danışman tercih başvurusunu yapabildim.

K12: Danışman formu 2021 yılındı. Ben değişir diye bekleyip formu doldurmadım. Arayıp öğlene kadar doldurup göndermem gerektiğini söylediler. İnternet sayfasındaki sınıf öğretmenliği bölümündeki maile atmamı söylediler. Maili yazıyorum gönderilmiyor. Birkaç kez okulu aradım. Yüksek lisans öğrenci işleri bana bağırarak “Nasıl olmaz sizin okumanız yazmanız yok mu?” diye bağırıyor. Sonra siteye girip bana maili söyleyeceği sırada mail adresinin yanlış olduğunu gördü ve bana kendi mail adresini verdi. Ben de formu oradan yolladım.

3.4. Ders seçimi aşamasında sorun yaşanıp yaşanmadığına ilişkin bulgular

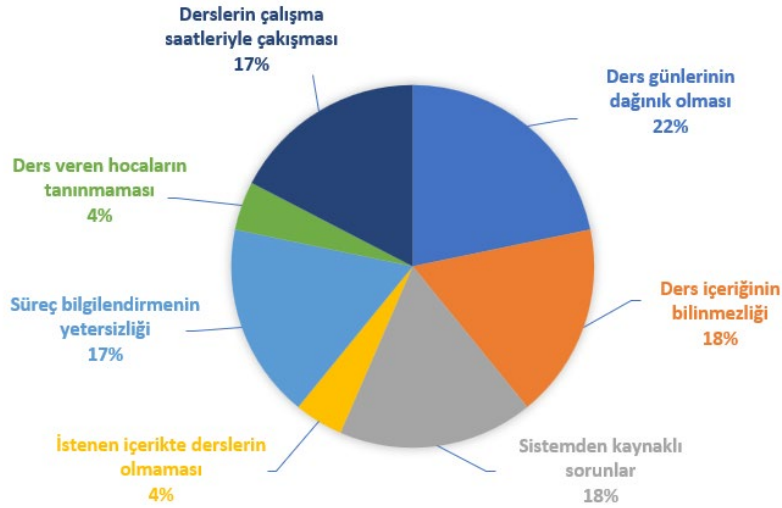
Tablo 5. Ders seçiminde karşılaşılan sorunlar

		KATILIMCILAR	s
Sorun Yaşamadım		K5, K9, K10, K14, K16, K23	6
	Ders günlerinin dağınık olması	K18, K19, K20, K21, K22	5
Kurumsal Sorunlar	Ders içeriğinin bilinmezliği	K1, K2, K4, K17	4
	Sistemden kaynaklı sorunlar	K3, K4, K7, K15	4
	İstenen içerikte derslerin olmaması	K6	1
	Süreç bilgilendirmenin yetersizliği	K11, K12, K13, K22	4
Kişisel Sorunlar	Ders veren hocaların tanınmaması	K8	1
	İş Hayatından Kaynaklı Sorunlar	Derslerin çalışma saatleriyle çakışması	K13, K19, K20, K24

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders seçiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerinden hareketle Tablo 5’te yer alan veriler elde edilmiştir. Ders seçimi aşamasında Sorun Yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %21’i sorun yaşamazken %79’unun sorun yaşadığı görülmektedir. “Ders Seçiminde Karşılaşılan Sorunlar” başlığı altında Sorun Yaşamadım s=6

iken “Sorun Yaşadım” başlığı altında Kurumsal Sorunlar; ders günlerinin dağınık olması $s=5$, ders içeriğinin bilinmezliği $s=4$, sistemden kaynaklı sorunlar $s=4$, süreç bilgilendirmenin yetersizliği $s=4$, istenen içerikte derslerin olmaması $s=1$, Kişisel sorunlar; ders veren hocaların tanınmaması $s=1$, İş hayatından kaynaklı sorunlar; derslerin çalışma saatleriyle çakışması $s=4$ şeklindedir.

Şekil 4’te ders seçiminde karşılaşılan sorunların yüzdelerine yer verilmiştir.

Şekil 4. Ders seçiminde sorun yaşayanların yüzdelerine ilişkin oranları

Ders seçiminde karşılaşılan sorunların yüzdelerine bakıldığında katılımcıların %79’u ($s=18$) kurumsal sorun yaşarken %4’ünün ($s=1$) kişisel sorunlar yaşadığı ve katılımcıların %17’sinin ($s=4$) de iş hayatından kaynaklı sorunlar yaşadığı görülmektedir. Sorun Yaşayanların yüzdelerine bakıldığında ise “Kurumsal Sorunlar” başlığı altında en çok ders günlerinin dağınık olması (%22) konusunda akabinde ders içeriğinin bilinmezliği (%18), sistemden kaynaklı sorunlar (%18), süreç bilgilendirmenin yetersizliği (%17), istenen içerikte derslerin olmaması (%4); “İş Hayatından Kaynaklı Sorunlar” başlığı altında derslerin çalışma saatleriyle çakışması (%17); “Kişisel Sorunlar” başlığı altında ise ders veren hocaların tanınmaması (%4) gibi alanlarda sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders seçiminde karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

Sorun yaşamadığını ifade edenler; K9: Ders seçimi aşamasında da hiçbir sorun yaşamadım. K14: Danışman hocamla ders seçim aşamasında iletişime kolaylıkla geçebildim ve bana yardımcı olduğu için sorun yaşamadım. K16: Ders seçiminde açılan ders sayısının fazla olması ve ders içeriklerinin güzel olması süreci olumlu etkileyen etkenlerdendi. Herhangi bir sorun yaşamadan seçimlerimi tamamladım.

Kurumsal sorunlarla ilgili görüşler;

K19: Lisansüstü eğitimde ders seçimi konusunda bazı derslerim çakıştığı için problem yaşadım. K20: Lisansüstü derslerinin çoğu günlerin öğleden sonra kalan kısımlarında ve parçalı bir şekilde dağıtıldığı için gidip geliş yapacak kişiler adına haftanın 3 veya 4 günü yüz yüze ders almamız gerekti. K21: Sadece zorunlu dersin saati ve gününün kesinleşmemiş olması beni zor durumda bıraktı.

K13: Ders seçiminde hangi dönem kaç ders seçmemiz gerektiği ile ilgili bilgileri bilmiyordum hâlâ da tam olarak bilmiyorum. K22: Lisansüstü ders seçiminde kredi olduğundan haberim yoktu. Fakat sistemde ders seçimi yaparken en fazla aşılanacak ders sayısı belirtilmişti. Sadece çok fazla ders sayısı vardı. Seçimlerde biraz zorlandım.

K15: Ders seçimi için geçerli tarihlerde sistem uzun bir süre kilitlendi ve seçim yapamadım. Bu da süreç ile ilgili büyük bir kaygı oluşturdu. Öğrenci işleri ile görüştüğümde sistemde bir sorun olmadığı, düzeltildiği söylenirken seçim yapmak için giriş yaptığımda siteye erişim sağlanamıyordu. Bu süreç

birkaç günlük bir zaman aldı. K7: Öğrenci sayfamda siteden kaynaklı sürekli donmalar oldu. İlk gün ders seçimi yapmadım. Daha sonraki bir günde ders seçimimi yapmak zorunda kaldım.

K6: Derslerde teknoloji ve Türkçe dersi iç içe işlenebilecek dersler yoktu maalesef.

K1: Ders seçim sürecinde yaşadığım sorun derslerin içeriği ile ilgili kazanımları ile ilgili bilgi alabileceğim bir yer yoktu. Derslerin kazanımlarının da dersler ile birlikte sunulması gerektiğini düşünüyorum. Ders isimlerinden hareketle seçimlerimi yaptım. K4: Seçeceğimiz dersler ile ilgili bazı belirsizlikler vardı bu nedenle daha detaylı bilgi almamız gerekti.

İş hayatından kaynaklı sorunlar ilgili görüşler: K13: Ders seçiminde açıklanan ders saatlerinin çalışma saatlerimle çakışmasından dolayı ve hatta listedeki derslerin de birbiriyle çakışmasından dolayı büyük sorun yaşadım. Çok fazla belirsizlik vardı.

Kişisel sorunlar ile ilgili görüşler: K8: Açıkçası hocaları tanımadığımız için bu durum problemdi benim için. Hangi hocadan hangi dersi alsak daha çok istifade ederiz, bunu bilmek güzel olurdu.

3.5. Ders süreci aşamasında sorun yaşanıp yaşanmadığına ilişkin bulgular

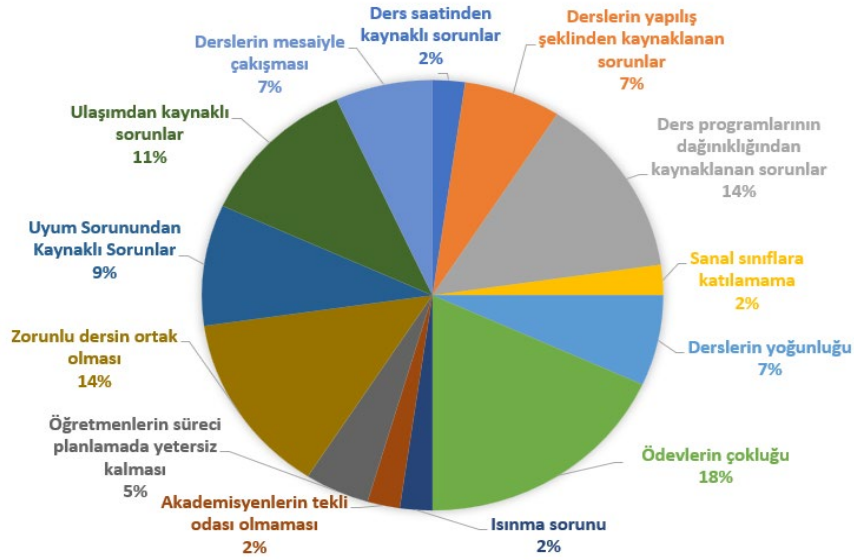
Tablo 6. Ders Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

		KATILIMCILAR	s
Sorun Yaşamadım		K22	1
	Ders saatinden kaynaklı sorunlar	K7	1
Kurumsal Sorunlar	Derslerin yapılış şeklinden kaynaklanan sorunlar	K5, K6, K11	3
	Ders programlarının dağınıklığından kaynaklanan sorunlar	K4, K8, K16, K24, K3, K12	6
	Sanal sınıflara katılamama	K3	1
	Derslerin yoğunluğu	K1, K2, K12	3
	Ödevlerin çokluğu	K1, K8, K10, K11, K17, K18, K21, K24	8
	Isınma sorunu	K3	1
	Akademisyenlerin tekli odası olmaması	K3	1
Sorun Yaşadım	Öğretmenlerin süreci planlamada yetersiz kalması	K9, K13	2
	Zorunlu dersin ortak olması	K15, K17, K18, K19, K20, K21	6
	Uyum sorunundan kaynaklı sorunlar	K14, K17, K21, K23	4
Kişisel Sorunlar	Ulaşımdan kaynaklı sorunlar	K4, K6, K16, K19, K20	5
	İş Hayatından Kaynaklı Sorunlar	Derslerin mesaiyle çakışması	K10, K13, K24

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerine yöneltilen ders sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerinden hareketle Tablo 6'da yer alan veriler elde edilmiştir. Ders süreci aşamasında Sorun Yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %2'si sorun yaşamazken %98'inin sorun yaşadığı görülmektedir. "Ders Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar" başlığı altında "Sorun Yaşamadım" s=1 iken "Sorun Yaşadım" başlığı altında Kurumsal Sorunlar; ders saatinden kaynaklı sorunlar s=1, derslerin yapılış şeklinden kaynaklanan sorunlar s=3, ders programlarının dağınıklığından kaynaklanan sorunlar s=6, sanal sınıflara katılamama s=1, derslerin yoğunluğu s=3, ödevlerin çokluğu s=8, ısınma sorunu s=1, akademisyenlerin tekli odası olmaması s=1, öğretmenlerin süreci planlamada yetersiz kalması s=2, zorunlu dersin ortak olması s=6, Kişisel sorunlar; uyum sorunundan kaynaklı sorunlar

$s=4$, ulaşımından kaynaklı sorunlar $s=5$, İş hayatından kaynaklı sorunlar; derslerin mesaiyle çakışması $s=3$ şeklindedir.

Şekil 5'te ders sürecinde karşılaşılan sorunların yüzdelerine yer verilmiştir.

Şekil 5. Ders sürecinde sorun yaşayanların yüzdelerine yer verilmiştir.

Ders sürecinde karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %73'ü ($s=32$) kurumsal sorun yaşarken %20'sinin ($s=9$) kişisel sorunlar yaşadığı ve katılımcıların %7'sinin ($s=3$) de iş hayatından kaynaklı sorunlar yaşadığı görülmektedir. Sorun Yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında "Kurumsal Sorunlar" başlığı altında en çok ödevlerin çokluğu (%18) konusunda akabinde ders programlarının dağınıklığından kaynaklı sorunlar (%14), zorunlu dersin ortak olması (BAYE) (%14), derslerin yapılış şekliyle kaynaklı sorunlar (%7), derslerin yoğunluğu (%7), öğretmenlerin süreci planlamada yetersiz kalması (%5), ders saatinden kaynaklı sorunlar (%2), sanal sınıflara katılmama (%2), ısınma sorunu ve akademisyenlerin tekli odası olmaması (%2); "Kişisel Sorunlar" başlığı altında ise ulaşımından kaynaklı sorunlar (%11), uyum sorunundan kaynaklı sorunlar (%9); "İş Hayatından Kaynaklı Sorunlar" başlığı altında ise derslerin mesaiyle çakışması (%7) gibi konularda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders sürecinde karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

Sorun yaşamadığını ifade edenler; K22: Lisansüstü eğitim sürecinde dersleri eğitim sürecinde zorlanmadım.

Kurumsal sorunlarla ilgili görüşler;

K7: Dersler genelde geç saatlerde yapılıyor. Bu durumda dersten alınan verimin düşmesine sebep oluyor. K12: İlk haftalarda derslerin saatleri çok karıştı o yüzden okula gelip her seferinde eve tekrar döndüm çünkü ben yüksek lisans öğrencisiydim ve başka bir işte de çalışmıyordum. Böyle olunca derslerimi hep mebde çalışan öğretmenlere göre ayarladılar bu biraz sorun oldu maalesef.

K5: Bazı ders saatleri ve derslerin yapılış şekli (yüz yüze/ çevrim içi) konusunda zamandan kaynaklanan sorunlar yaşadığım zamanlar oldu. K11: İlk dönem uzaktan eğitim verildiği için bağlantı sorunlarının yaşandığı günler olmuştu.

K4: Derslerin farklı günlere koyulmuş olması da derslere katılmayı zorlaştıran bir sorun yarattı.

K3: Fakülteadaki ısınma sorunu derslere odaklanmayı güçleştiriyor. Bazı hocalarımız odalarını başka bir akademisyenle ortak olarak kullanıyorlar. Bu odalarda ders işlenirken diğer akademisyenin de

orada bulunması ders akışını bozabiliyor. Bazı hocalar Teams aracılığıyla bilgilendirme yapmışlar. Bazı hocalar Classroom üzerinden bilgilendirme yapmışlar. Fakat bizzat hocalara ulaşmadan bu sanal sınıflara dâhil olmak mümkün olmuyor. Tüm hocalar ortak bir sanal sistemi kullanıp bu sanal sınıfın giriş kodlarını Rebis'teki ilgili yerlerde paylaşıp derslerin öncesinde bilgilendirme yapmış olsalardı bu konuda daha az sorun yaşanabilirdi.

K2: Derslerin yoğun geçmesi ve uzun sürmesi dışında bir şikâyetim yoktu. K17: Sonra her hafta ödev olması da çok fazla yoruyor. K18: Her hoca ödev veriyor hepsine yetişemiyorum. Bazı ödevlere 6 saatimi en az yırmam gerekiyor. Zaman sıkıntısı yaşıyorum.

Kişisel sorunlarla ilgili görüşler;

K14: Ders sürecinde dersime giren öğretmenlerimin ders işleyiş şekillerine adapte olmakta zorlandım. Çalıştığım için devamsızlık konusunda destek bekledim ve süreci bu anlamda oturtmakta zorlandım. K21: Daha çok tez yazımına hazırlamaya yönelik dersler işleniyordu. Başlarda bu duruma hemen adapte olamadım. K6: Eğitim sürecinde derslere geliş gidiş sorunu yaşadım. K19: Lisansüstü eğitimde karşılaştığım güçlüklerden birisi merkezde oturmam fakat Çayeli'ne dolmuşla gitme zorunluluğunda bulunmam. Gerçekten mesafe uzak olduğu için hem derse katılımında zorluk yaşıyorum hem de ciddi bir dolmuş ücreti vermek durumunda kalıyorum.

İş hayatından kaynaklı sorunlarla ilgili görüşler;

K10: Ders sürecinde, mevcut derslerin aktif çalışma hayatı ile çakışması en büyük sorunlarımdandı. K24: Hiçbir kurum 2-2,5 gün çalışanının mesai saatleri içinde kurumdan ayrılmasına izin vermez.

3.6. Eğitim sürecinde fakülte dışında özel hayatta sorun yaşanıp yaşanmadığına ilişkin bulgular

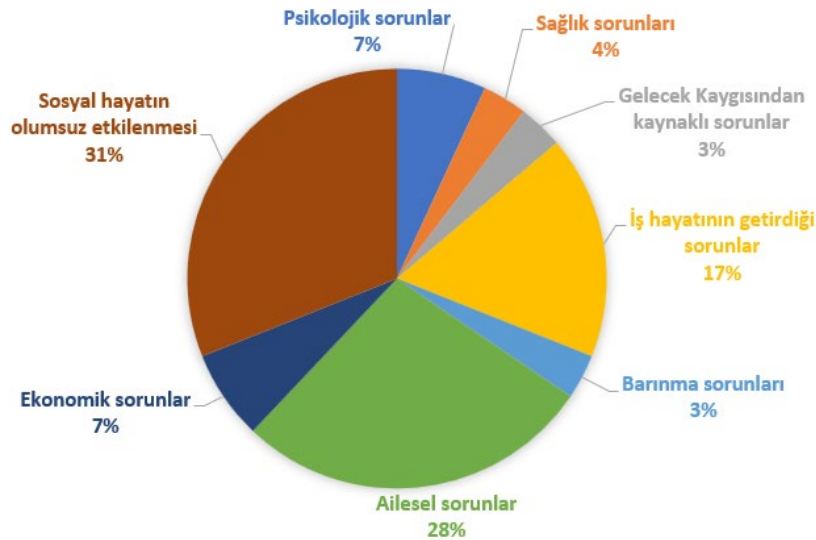
Tablo 7. Lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunlar

	KATILIMCILAR	s
Sorun Yaşamadım	K9, K10	2
Psikolojik sorunlar	K2, K16,	2
Sağlık sorunları	K11	1
Gelecek kaygısından kaynaklı sorunlar	K7	1
İş hayatının getirdiği sorunlar	K5, K12, K14, K19, K20	5
Sorun Yaşadım		
Barınma sorunları	K4	1
Ailesel sorunlar	K3, K6, K8, K13, K16, K20, K21, K23,	8
Ekonomik sorunlar	K2, K16	2
Sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi	K1, K6, K11, K12, K15, K17, K18, K22, K24	9

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerine yöneltilen lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerinden hareketle Tablo 7'de yer alan veriler elde edilmiştir.

Lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunların yüzdeleri oranlarına bakıldığında katılımcıların %7'si sorun yaşamazken %93'ünün sorun yaşadığı görülmektedir. “Lisansüstü Eğitim Sürecinde Özel Hayatta Karşılaşılan Sorunlar” başlığı altında “Sorun Yaşamadım” s=2 iken “Sorun Yaşadım” başlığı altında psikolojik sorunlar s=2, sağlık sorunları s=1, gelecek kaygısından kaynaklı sorunlar s=1, iş hayatının getirdiği sorunlar s=5, barınma sorunları s=1, ailesel sorunlar s=8, ekonomik sorunlar s=2, sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi s=9 şeklindedir.

Şekil 6’da lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunların yüzdeleri oranlarına yer verilmiştir.

Şekil 6. Lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunların yüzdeleri oranları

Sorun Yaşayanların yüzdeleri oranlarına bakıldığında ise en çok sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi (%31) konusunda akabinde ailesel sorunlar (%28), iş hayatının getirdiği sorunlar (%17), ekonomik sorunlar (%7), psikolojik sorunlar (%7), sağlık sorunları (%4), barınma sorunları (%3) ve gelecek kaygısından kaynaklı sorunlar (%3) gibi konularda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

K9 ve K10 sorun yaşamadığını ifade etmişlerdir.

Çeşitli konularda sorun yaşadığını ifade edenler;

Psikolojik sorunlar ile ilgili görüşler: K16: *Lisansüstü eğitimimi sürdürdüğüm ilde veya yakın bir ilde yaşamıyor oluşum, ailemin uzakta olması ve uzun süreli tatiller hariç hiç gidemeyişim beni psikolojik anlamda zorluyor.*

Sağlık sorunları ile ilgili görüşler: K11: *Sağlık sorunları ve kendime vakit ayıramamak dışında bir sorun yaşamadım.*

Gelecek kaygısı ile ilgili görüşler: K7: *KPSS için çeşitli eğitimler almaktayım. Bu durum çok fazla ikiye bölünmeme sebep oluyor. İki tarafı idare etme noktasında zorlanıyorum.*

İş hayatının getirdiği sorunlar ile ilgili görüşler: K19: *Kişisel olarak ben lisansüstü eğitimi almak istediğim için bu fakülteye başvurudum. Fakat bu süreçte aynı zamanda çalıştığım için fazlasıyla zorlandım. Çalışmak için zaman yaratmakta zorluk çektiğimi söyleyebilirim.*

Barınma sorunuyla ilgili görüşler: K4: *Fakülte dışında yaşadığımız en büyük sorun barınma sorunudur. Çayeli’ndeki yurtların kapasitesi düşük olduğu için KYK yurdunda misafir olarak*

kalabiliyorum. Beslenme olanaklarından faydalanamıyorum. Kötü ve bakımsız bir alanda kalıyorum. K16: Bu yüzden devlet yurdunda kalıyorum. Başvuru yaptığım ancak dönem başından beri yedek 1. sırada olduğum için de misafir olarak barınıyorum. Fakültem Çayeli 'nde, barındığım yurt Ardeşen 'de.

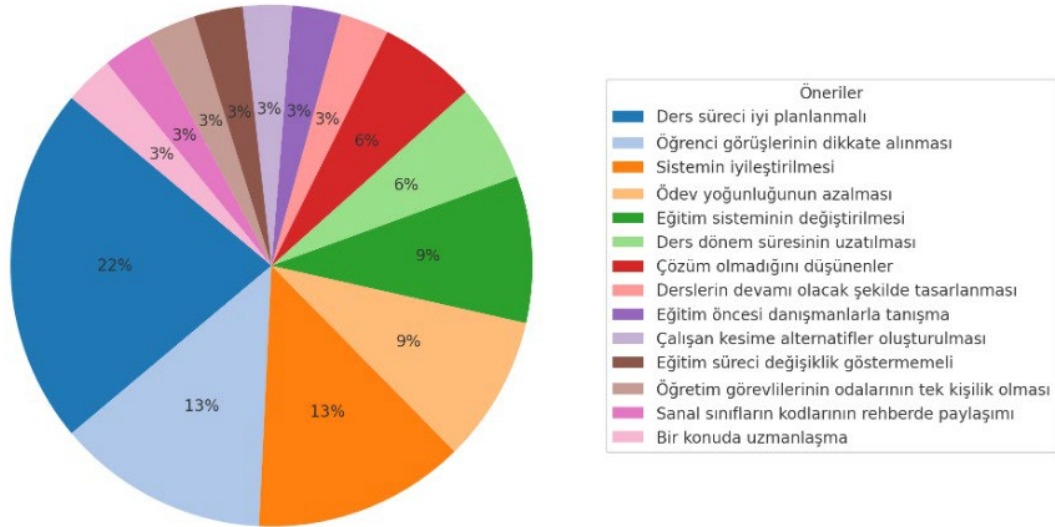
Sosyal hayatın olumsuz etkilenmesiyle ilgili görüşler: K23: Sürekli okuyup yazılması gereken bir süreçti. Bu da aileme ve arkadaşlarımla zaman geçirmemi kısıtlıyordu. Onlarla zaman geçirdiğimde suçluluk hissediyordum. K17: Hafta sonu ve hafta içi akşamları ödevlerle meşgul olduğumdan kendime vakit ayıramıyorum. Çok bunaltıcı oluyor. Farklı aktivitelere katılıyorum diyordum gezerim tozarım işte arkadaşlarımla biraz vakit geçirmek istiyorum ama ödev telaşından sosyalleşemiyorum. K22: Ödevleri yaparken özel hayatıma ayırdığım süreden fazlaca kısmak zorunda kaldım. Bu nedenle fazla efor sarf ettiğim için uyku düzenimin bozdu.

Ailesel sorunlar ile ilgili görüşler: K8: Çocuğuma ve eşime vakit ayıramamak motivasyonumu düşürüyor, dikkatimi dağıtıyor.

Ekonomik sorunlar ile ilgili görüşler: K16: Aynı zamanda ekonomik koşullar nedeniyle çalışsam da bir eve çıkıp kiramı ödeyecek, masraflarımı karşılayacak kadar maaş alamayacak oluşumdan dolayı çalışmıyorum. Bu yüzden devlet yurdunda kalıyorum. Başvuru yaptığım ancak dönem başından beri yedek 1. sırada olduğum için de misafir olarak barınıyorum. Fakültemin Çayeli 'nde, barındığım yurdun Ardeşen 'de olması sebebiyle yol masrafım yüklü miktarda. Burs başvurum da olumsuz sonuçlandı. Ailemin yetersiz ekonomik gücünden de dolayı psikolojik sorunlar yanında maddi sorunlar yaşıyorum.

3.7. Yaşanan sorunlara yönelik önerilen çözüm önerileri

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Şekil. 7 Lisansüstü eğitimde yaşanan sorunlara yönelik önerilen çözüm önerilerin yüzdelik oranları

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin yaşadıkları sorunlara yönelik önerdikleri çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden hareketle Şekil 7'de yer alan veriler elde edilmiştir. "Lisansüstü Öğrencilerinin Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Önerdikleri Çözüm Önerileri" başlığı altında yedişer katılımcı ders sürecinin iyi planlanması (%22), dörder katılımcının öğrenci görüşlerinin dikkate alınması (%13), sistemin iyileştirilmesi (%13), üçer katılımcının ödev yoğunluğunun azalması (%9), eğitim sisteminin değiştirilmesi (%9), ikişer katılımcı ders döneminin uzatılması (%6), birer katılımcının derslerin devamı olacak şekilde tasarlanması (%3), eğitim öncesi danışmanlarla tanışma (%3), çalışan

kesime alternatifler oluşturulması (%3), eğitim sürecinin değişkenlik göstermemesi (%3), öğretim görevlilerin odalarının tek kişilik olması (%3), sanal sınıfların kodlarının Rebiste paylaşımı (%3), bir konuda uzmanlaşma gibi önerilerde bulunmuştur.

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin yaşanan sorunlara yönelik önerdikleri çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

Ders sürecinin iyi planlanması ile ilgili görüşler: K8: *En azından dersler 2 günde toplanırsa özellikle çalışan kesim 1 günlük yasal iznini kullanarak bir dönemde 2 ders almış olur.*

Ders dönem süresinin uzatılmasıyla ilgili görüşler: K21: *Yani 2 yılda derslerin tamamlanması lazım. Bu süre en az 2, en çok 3 yıl olabilir.*

Derslerin devamlı olacak şekilde tasarlanmasıyla ilgili görüşler: K22: *Lisansüstü ders seçim sürecinde ders seçimi yapılırken iki dönemin de derslerini görmeliyiz. Buna göre ders seçimi yaparken seçeceğimiz derslerin devamı olup olmadığını görebiliriz. İlk dönem ile ikinci dönem arası bağlantı kurabileceğimiz ders seçimi yapabiliriz.*

Eğitim öncesi danışmanla tanışma ile ilgili görüşler: K16: *Bilim sınavı gününde ek bir uygulama ile sınava çağrılan kişilerle danışman olarak seçilebilecek öğretim üyelerinin toplu tanışması sağlanabilir.*

Çalışan kesime alternatiflerin oluşturulmasıyla ilgili görüşler: K10: *Çalışan kesime göre ayarlamaların ve ödevlerin daha uygulayabilir bir durumda sürdürülmesi süreci daha işler kılacaktır.*

Sistemin iyileştirilmesiyle ilgili görüşler: K23: *Sürecin daha net ifade edildiği bir infografik enstitü sistemine yüklenebilir. Mevcut olan hiç anlaşılır değil. K7: Özellikle başvuru ve kayıt aşamalarında sorun yaşamamak adına sistemin iyileştirilmesi için gerekli adımların atılması gerektiği düşünüyorum. Mezuniyet durumu e- devlete geç yansıdığı için lisansüstü başvurularında bu durumu göz önünde bulundurarak yüksek lisans başvuru tarihinin ona göre belirlenmesi gerektiğini düşünüyorum. K1: Derslerin kazanımlarının da dersler ile birlikte sunulması gerektiğini düşünüyorum.*

Eğitim sürecinin değişkenlik göstermemesi ile ilgili görüşler: K5: *Eğitim süreci sürekli değişken yapıya sahip olmamalı. Dönem başında belirlenmeli ve ortak bir kararla alınmış olmalı. Dönem başında belirlenen yöntemlere, dersin işleniş şekillerine bağlı kalınarak süreç sürdürülmeli.*

Öğrenci görüşlerinin dikkate alınmasıyla ilgili görüşler: K12: *Dönem sonlarında hocalarla ilgili anket yapılmalı beğenilmeyen verim alınmayan hocalardan verilen dersler alınmalı. K4: Öğrencilerin sorunlarını dinleyip ortak bir karar alınırda daha faydalı olacağını düşünüyorum. Öğrencileri yüz yüze eğitim konusunda mecbur bırakıp barınma şartlarının hiç düşünülmemesi gerçekten çok üzücü bir durumdur.*

Öğretim görevlilerin tek kişilik odası olmasıyla ilgili görüşler: K3: *Bunun haricinde hocalara tek kişilik odalar verilebilirse daha verimli olur.*

Bir konuda uzmanlaşmayla ilgili görüşler: K1: *Hızlıca uzmanlaşmak istediğimiz konuyu seçip onun üzerine çalışmalar yapmanın daha anlamlı olduğunu düşünüyorum.*

Eğitim sisteminin değiştirilmesiyle ilgili görüşler: K14: *Eğitim sürecinin hibrit sisteme çevrilmesini online ve yüz yüze birlikte verilmesini öneriyorum. Yüz yüze katılmayanlara online eğitim fırsatı verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Böylelikle nitelikli kişi sayısının da artacağına inanıyorum.*

Ödev yoğunluğunun azalmasıyla ilgili görüşler: K17: *Ders sayısı daha az olabilir ve bazı ödevli dersler aynı anda alınmamalı diye düşünüyorum. Biz de neticede farklı yerlerde çalışıyoruz. Bizler birer birey ve öğretmeniz.*

Çözüm olmadığını düşünenler ile ilgili görüşler: K18: *Bu konuda fikrim yok. Çözüm üretileceğini zaten sanmıyorum.*

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmayla lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin lisansüstü eğitiminde karşılaştıkları sorunların ve çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu sorunların tespiti ve giderilmesi

yönünde iyileştirmeler yapılması lisansüstü eğitimin kalitesinin artmasını sağlaması beklenmektedir. Araştırma kapsamında şu sonuçlara ulaşılmıştır.

4.1. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin başvuru aşamasında karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Başvuru aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %38'i sorun yaşamazken %62'sinin sorun yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdeler oranlarına bakıldığında ise en çok sistemden kaynaklı sorunların yaşandığı akabinde danışman seçiminde tereddüt yaşama, alım ilanlarını kaçırma, iş hayatından ve özel hayat kaynaklı sorunların yaşandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Başvuru aşamasında sorun yaşanan konuların en temelinde sistem yer almaktadır. Sistem üzerinde gerekli düzenlenmelerin yapılması önem arz etmektedir. Katılımcıların görüşlerinden hareketle danışman seçimi konusunda kararsızlık yaşadıkları ve istedikleri alanda çalışma imkânı bulamadıklarından yakındıkları görülmektedir. Bu sorunların tespiti ve çözüme kavuşturulması eğitim sürecinin ilerleyişini de kapsadığından önem arz etmektedir.

Yılmaz ve Kılıç (2019) tarafından yapılan çalışmada, öğrenci başvuru ve kabul sürecinde ortaya çıkan zorluklara odaklanılmıştır. Bu sorunların çözümü için katılımcılarla görüşmeler yapılarak yeni bir otomasyon sistemine ihtiyaç olduğu ortaya konmuştur. Yeni bir otomasyon sistemi geliştirilerek sürecin geliştirilebileceği düşünülmüş ve gelecek öğrenci başvuru sürecinde bu yeni sistem kullanılması hedeflenmiştir.

Beşer, Narlı ve Günhan (2005) çalışmalarında lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin üstlendikleri ders saatinin fazla oluşu ve üniversitedeki ders saatleriyle çakışmalar yaşanmasının yaşanan en büyük sorunlardan biri olduğu bunun içinde birçok araştırmacının Doğusan'ın (2003), Karakütük'ün (2000), Özdem, Bülbül ve Güngör'ün (2002), Sevinç'in (2001), çalışmalarında ele alınan idari izin konusunda yöneticilerin ve öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olması ve gerekli ilgi ve değer gösterilmesinin önem arz ettiğinden söz etmektedir. Lisansüstü eğitiminin öneminin yeterince kavranması başvuru aşamasında yaşanan tereddütlerin ve sorunların azalmasında en önemli etken olacağı düşünülmektedir.

4.2. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin bilim sınavı aşamasında karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Bilim sınavı aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %36'sı sorun yaşamazken %64'ünün sorun yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdeler oranlarına bakıldığında ise en çok alan hakimiyeti konusunda akabinde beklenti ötesi sorular, sınav içeriğinin bilinmezliği, sınavın zorluğu, konum farklılığı, sınav sonucunun ilanı, sınav yeri bildirim, sınav süresi ve sürecin kısa olması gibi sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Lisansüstü eğitime başvuran öğretmenlerin yaşı, mezuniyet yılları gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulması neticesinde alan hakimiyetinin ciddi bir sorun olduğu görülmektedir. Ayrıca sınav içeriğinin bilinmezliği de katılımcıların görüşlerine bakıldığında öğrencilerin kaygılanmasına yol açtığı ve bunun da sınav sürecini etkilediğini göstermektedir.

Duan ve Shan (2013) çalışmasında öğrenci niteliklerin düşük olması ve lisansüstü öğretimde öğrenim gören öğrencilerin gerekli nitelikleri taşımamasının bazı sorunları da beraberinde getirdiğini tartışmaktadır. Bu açıdan nitelikli öğrenci alımının gerekliliği önem arz etmektedir.

4.3. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin kayıt aşamasında karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Kayıt aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdeler oranlarına bakıldığında katılımcıların %60'ı sorun yaşamazken %40'ının sorun yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdeler oranlarına bakıldığında ise en çok danışman seçimi konusunda akabinde bilgilendirmenin yetersiz olması,

kurumun yanlış yönlendirmesi, sürecin kısa olması ve sistemsiz hatalar gibi sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Sorun yaşayanların yüzdelik oranlarının fazla olması oldukça önem taşımaktadır. Bu sorunların giderilmesi yönünde çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Kurumda çalışan personellerin de koordineli bir şekilde çalışması süreçten haberdar olarak öğrencilere dönütler vermesi gerekmektedir. İlgili evrakların en güncel şekilde sistemde olması da başlıca esaslardandır.

Çoruk, Karatay ve Öztürk (2016) çalışmalarında öğrencilerin gereken sorumlulukları üstlenmemesinden kaynaklanan sorunların ön planda olduğunu göstermektedir. Öğrenciler, ilanlara dikkatlice bakmadan başvurularını yapmaya başlayarak ve eksik belgeler sebebiyle farklı yollar deneyerek kurum çalışanlarını gereksiz yere meşgul edip stres yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca öğretim elemanları, notları zamanında girmemek, dersleri planlı şekilde gerçekleştirilmemesi ve onay işlemlerine gereken önemi vermemek suretiyle lisansüstü eğitime kayıt ve devam konularında sorun çıkmasına sebep olmaktadır. Karakütük, (2002) öğretim üyelerinin yoğun tez danışmanlığı ve ders yüklerinin fazlalığı bu durumu etkileyebilir. Bunun yanı sıra bu çalışmada öğrencilerin en sık dile getirdiği problemin teknik ve danışmandan kaynaklı sorunlar olduğu ve bu alanda yapılan çalışmalarında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir.

4.4. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders seçiminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Ders seçimi aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %21'i sorun yaşamazken %79'unun sorun yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında ise en çok ders günlerinin dağınık olması konusunda akabinde ders içeriğinin bilinmezliği, sistemden kaynaklı sorunlar, süreç bilgilendirmenin yetersizliği, derslerin çalışma saatleriyle çakışması, ders veren hocaların tanınmaması ve istenen içerikte derslerin olmaması gibi alanlarda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Arıcı (1997) üniversitelerin lisansüstü eğitim faaliyetlerini planlamak, denetlemek ve gerçekleştirmekle sorumlu olan enstitüler, üniversite yapısı içinde henüz tam olarak anlaşılmamış ve uygun bir konuma yerleştirilmemiştir. Lisansüstü eğitimde belirgin bir akademik standart oluşmadığından birçok problemle karşılaşıldığını ifade etmektedir.

Özen ve Altunbay (2021) çalışmalarında lisansüstü öğrencilerin programları kapsamındaki ders içerikleri konusunda rehberlik almadıkları, genellikle dersleri elektronik kaynaklara göre seçtiklerini, öğrencilerin tercih ettikleri derslerde çalışmak istedikleri alanı ve ilgiyi bu süreçte danışmanlardan alınması gerektiğini ancak bu hizmetin sınırlı olduğunu ve danışmanların genellikle kendi fikirleri dikkate alınmadan atandıklarını vurgulamaktadır. Bu durum, araştırma yapan enstitülerde eğitimlerine devam eden lisansüstü öğrencilerin ders seçimi, danışman seçimi ve rehberlik hizmetlerinde bazı zorluklar yaşadıklarına işaret ettiğini ifade etmişlerdir.

Bu çalışmanın bulgularına benzer bir başka çalışmada da danışmandan bağımsız olarak ders seçiminin yapılması, tez aşamasında çalışılacak konuyla ilgili gerekli dersleri almamış olma riskini ortaya çıkarabildiğini Ayrıca, Tonbul'un (2017), belirttiği gibi "Danışmandan beklentiler yalnızca ders seçimi ve tez danışmanlığı ile sınırlı değildir; öğrencinin karşılaştığı sorunlara bile arabuluculuk etmeleri beklenmektedir." Bu nedenle lisansüstü eğitim sürecinde herhangi bir aksaklığa meydan vermemek için, öğrencinin tez ve araştırma konularına kadar karar vereceği bilinen danışmanın öğrenci tarafından seçilmiş olmasının önemi vurgulamaktadır.

Kurnaz ve Alev (2009) çalışmalarında lisansüstü öğrencilerinin ders seçimi sürecinde yaşadıkları sorunlara odaklanıldığında, çözüm için en önemli adımın dönem başlarında düzenlenecek uyum çalışmaları olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere, bireylerin ders seçimi konusundaki rehberlik ihtiyaçları bu uyum çalışmalarıyla karşılanabilir. Ayrıca, online ders kaydı

sayfalarında içerik sunumu yapılarak yönlendirmeler yapılması da faydalı olabileceğini ifade etmektedir.

4.5. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin ders sürecinde karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Ders süreci aşamasında karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %2'si sorun yaşamazken %98'inin sorun yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında ise en çok ödevlerin çokluğu konusunda akabinde ders programlarının dağınıklığından kaynaklı sorunlar, zorunlu dersin ortak olması (BAYE), ulaşımdan kaynaklı, uyum sorunundan kaynaklı sorunlar, derslerin mesaiyle çakışması, derslerin yapılış şekline kaynaklı sorunlar, derslerin yoğunluğu, öğretmenlerin süreci planlamada yetersiz kalması, ders saatinden kaynaklı sorunlar, sanal sınıflara katılamama, ısınma sorunu ve akademisyenlerin tekli odası olmaması gibi konularda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Elde edilen verilerle benzerlik taşıyan çalışmalar da mevcuttur. Söz konusu çalışmalarda lisansüstü öğrenim gören öğretmenler genellikle programlarını çalışma ve öğrenciliğe aynı anda imkân verecek şekilde ayarlayamadıkları ve buna bağlı olarak derse devam etme konusunda güçlük çektiklerini ifade etmektedirler (Alabaş, Kamer ve Polat, 2012; Karakütük, 2000; Nayır, 2007). Aktan, (2020) ise çalışmasında lisansüstü eğitimin içeriğine yönelik olarak ders süreçlerinin niteliksiz geçtiği, ödevlerin yoğun olduğu, lisansüstü eğitim sürecinde uygulamaya yönelik olarak ulaşım problemleri yaşandığı hem lisansüstü eğitim hem de öğretmenlik yapmanın zor olduğu sonuçları bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Sayan ve Aksu, (2005) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları kurumlardan izin alma konusunda problemler yaşadıkları bulgusu, Oluk ve Çolak'ın (2005) araştırmasında ise, öğretmenlerin lisansüstü eğitimlerinde derse devam etmek için izin alma konusunda sorunlar yaşadıkları bulgusu tarafından desteklenmektedir.

Teyfur ve Çakır (2018) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, lisansüstü öğrencilerin iş saatleri ile ders programları arasında çakışmalar yaşandığı belirtilmektedir. Bu durumun, öğrencilerin hem iş yerindeki performanslarını hem de akademik başarılarını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin genel olarak yaşadıkları görev yerinden izin alamama, ulaşım sorunları, ekonomik kayıplar, lisansüstü eğitim ile iş hayatının bir arada yürütülmesinin güçlüğü (Gürkan Öztürk ve Dinç, 2016; Karaman ve Bakırcı, 2010; Kahraman ve Tok, 2016; Koşar, Er ve Kılınc, 2019) gibi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Humphrey ve McCarthy'nin (1999) lisansüstü eğitimde altyapı olanaklarının yetersiz olduğunu, öğrencilerin araştırmaları için yeterli maddi destek bulamadıklarını ve bazı alanlarda öğrenci sayısının fazla olmasının öğrenci başarısını olumsuz etkilediğini göstermiştir. Aynı zamanda, öğrenci ve danışmanların araştırma alanlarının çakışmaması, kişilik uyumsuzlukları ve öğrencilerin danışman yönlendirmesiyle zorla konu seçmelerinin öğrenci performansını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, danışman ile öğrenciler arasındaki kültürel ve etnik farklılıkların da lisansüstü eğitimi olumsuz etkilediği ortaya konmuştur.

4.6. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin eğitim sürecinde fakülte dışında karşılaştığı kişisel sorunlar nelerdir?

Lisansüstü eğitim sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunların yüzdelik oranlarına bakıldığında katılımcıların %7'si sorun yaşamazken %93'ünün sorun yaşadığı görülmektedir. Sorun yaşayanların yüzdelik oranlarına bakıldığında ise en çok sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi konusunda akabinde ailesel, iş hayatı, ekonomik, psikolojik, sağlık, barınma, gelecek kaygısı gibi konularda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Topal, vd., (2017) çalışmalarında öğrencilerin en sık ifade ettikleri sorunların ödev yükünün fazla olması, fiziki şartların yeterli olmaması ve özel yaşamlarının eğitim hayatları üzerindeki olumsuz etkisi olduğunu ifade etmektedir. İbiş, (2014) çalışmasına göre ise ailesel sorunlarının eğitimlerini

etkilemesi, maddi sorunların diğer konuların önüne geçmesi gibi sorunların öğrencileri etkilediğini ifade etmektedir.

Duan ve Shan (2013) da çalışmalarında adayların lisansüstü eğitime hazır olmayışı, ailesel sorunların eğitim süreçlerini etkilediğini, maddi sorunların diğer konuların önüne geçmesini ve ders yüklerinin yoğun olması sebebiyle güdülenme kaybıyla karşılaştığını ifade etmektedir. Ayrıca öğrenim gören öğrencilerin bir yandan ailelerine bakmak zorunda olmaları bir yandan da iş sorunlarını çözmek zorunda kaldıkları için eğitim sürecini uzatmakta hatta birçoğu öğrenimlerini yarıda bırakabilmektedir.

4.7. Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin karşılaştıkları güçlüklerle karşı çözüm önerileri nelerdir?

Lisansüstü eğitim enstitüsü öğrencilerinin karşılaşılan sorunlara yönelik önerdikleri çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden hareketle Şekil 7’de yer alan veriler elde edilmiştir. “Lisansüstü Öğrencilerinin Yaşanılan Sorunlara Yönelik Önerdikleri Çözüm Önerileri” başlığı altında 7 katılımcı ders sürecinin iyi planlanması (%22), 4’er katılımcının öğrenci görüşlerinin dikkate alınması (%13), sistemin iyileştirilmesi (%13), 3’er katılımcının ödev yoğunluğunun azalması (%9), eğitim sisteminin değiştirilmesi (%9), 2 katılımcı ders döneminin uzatılması (%6), 1’er katılımcının derslerin devamı olacak şekilde tasarlanması (%3), eğitim öncesi danışmanlarla tanışma (%3), çalışan kesime alternatifler oluşturulması (%3), eğitim sürecinin değişkenlik göstermemesi (%3), öğretim görevlilerin odalarının tek kişilik olması (%3), sanal sınıfların kodlarının Rebiste paylaşımı (%3), bir konuda uzmanlaşma gibi önerilerde bulunmuştur.

Öğrencilerin lisansüstü eğitimde karşılaştığı sorunlara yönelik çözüm önerileri incelendiğinde çoğunlukla lisansüstü eğitimde verilen derslerin içerikleri ve bu derslerin işleniş şekliyle alakalı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çözüm önerilerinin içeriğinde programın öğrenci seviyelerinde olmadığı, derslerin işleniş ve ödevlerin süresi konusunda daha esnek bir tavır sergilenmesi gerektiği gibi önerilerde bulunduğu görülmektedir (Topal, Sağlam ve Akgün 2017).

Karabacak, (2013) çalışmasında “Bilimsel Araştırma Teknikleri” dersinin lisansüstü düzeyde daha etkili bir şekilde öğretimini sağlayacak önerilerde bulunmuştur.

Can, (2023) çalışmasında Türkiye’de mevcut lisansüstü eğitim süreçlerinde karşılaşılan problemlere değinmiş ve bu problemlere yönelik akademik koçluğun bir çözüm mekanizması olarak sağlayacağı katkıları tartışmıştır. Uluslararası alanda yapılan araştırmalar, akademik koçluğun öğrencilere iletişim becerilerini geliştirmek için bireye yönelik bir gelişim süreci sunarken danışmanlık ilişkisi çerçevesinde mevcut yapısal sorunlara olumlu katkı sağladığını gösterdiğini ifade etmektedir.

Karaman ve Bakırcı (2010) çalışmalarında lisansüstü eğitimin kalitesi ve performans verimliliğinin yükseltilmesi için tespit edilen sorunların bir an evvel çözümlenmeye çalışılması, altyapısı yetersiz olan üniversitelerin yeterli alt yapı oluşuncaya kadar kendini ispatlamış üniversitelerde eğitim yapılması gerektiğini ve lisansüstü örgütlenmelerinin gözden geçirilmesine vurgu yapmaktadır.

Bu araştırma kapsamında ele alınan sorunlar süreç aşaması dikkate alınarak bulgular elde edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde lisansüstü eğitim süreci aşamasında karşılaşılan sorunları aşamalılık esasını temel alarak inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan çalışmaların daha çok

genel ifadelerle yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. ÖNERİLER

- Enstitülerin kullandığı programların teknik olarak yetersiz kaldığı durumlar görülmektedir. Bu nedenle, infografik bilgilendirme sisteminde gerekli olan iyileştirmeler yapılmalıdır.
- Bilim sınavı içeriği ve sınav yeriyle ilgili bilgilendirmelerin bildiriminde daha özenli çalışılmalıdır.
- Lisansüstü eğitim alan öğrencilerin ders programları oluşturulurken, bu öğrencilerin iş durumları göz önünde bulundurulabilir. Bu durum, onların akademik ve profesyonel hayatlarını daha iyi dengelemelerine yardımcı olabilir.
- Lisansüstü öğrenim programına alınan öğrenciler programa alındıkları ilk yarı dönemde etkili ve verimli ders çalışma yöntemleri hakkında bilgilendirilebilir.
- Danışmanlık saatlerinde öğrencilerle etkili bir iletişim kurarak, öğrencilerin bilgi ve rehberlik ihtiyaçları giderilebilir.
- Öğrencilerin sorunları ve buna yönelik sundukları çözüm önerileri ilgili kurumlarca değerlendirilip bu sorunların bir çözüme kavuşturulması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Aktan, O. (2020). Öğretmenlerin kariyer gelişimi açısından lisansüstü eğitimin değerlendirilmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(3), 596-607.
- Alabaş, R., Kamer, S. T. ve Polat, Ü. (2012). Öğretmenlerin kariyer gelişimlerinde lisansüstü eğitim: tercih sebepleri ve süreçte karşılaştıkları sorunlar. *E-International Journal of Educational Research*, 3(4), 89-107.
- Arıcı, H. (1997). Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü eğitim ve sorunları – Sosyal bilimler alanında. *Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri*, 7, 53–64.
- Aslan, G. (2007). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Enstitüsüne kayıtlı doktora öğrencilerinin lisansüstü öğretime ilişkin sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 174, 250-269.
- Avcı, F. ve Akdeniz, E. C. (2021). Lisansüstü eğitimlerine devam eden okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin lisansüstü eğitime ilişkin görüşleri, yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Aydemir, S. ve Çam, Ş. (2015). Lisansüstü öğrencilerinin lisansüstü eğitimi almaya ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Education*, 4(4), 4-16.
- Baş, G. (2013). Öğretmenlerin lisansüstü eğitimden beklentileri: Nitel bir araştırma (Niğde ili örneği). *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2), 61-69.
- Başer, N., Narlı S. ve Günhan B. (2003). Öğretmenlerin lisansüstü eğitim almalarında sorunlar ve çözüm önerileri. *DEU Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı: 1. 129-135.
- Black, K. E. ve Bonner, A. (2011). Employer-based support for registered nurses undertaking postgraduate study via distance education. *Nurse Education Today*, 31(2), 163-167.
- Bülbül, T. (2003). Ankara üniversitesi eğitim bilimleri fakültesinde görev yapan öğretim üyelerinin lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecine ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 167-168.
- Can, Betül. (2023). Türk akademisinde lisansüstü süreçlerde sorun yaşayanlara bir çözüm önerisi olarak akademik koçluk. *Üniversite Araştırma Dergisi*, 6(1), 60-77.
- Çalışoğlu, M., and Yalvaç, A. S. (2019). The difficulties that the teachers who continue master of science education experience. *International Education Studies*, 12(4), 100-109.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çoruk, A., Çağatay, Ş. ve Öztürk, H. (2016). Lisansüstü eğitimde kayıt ve devam sorunları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 165-178.
- Deniz, Ü. (2019). Lisansüstünde eğitimde gizli kriz: Öğrenciler neden okulu terk ediyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 61-83.
- Doğusan, F. (2003). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin öğretmenlerin lisansüstü öğrenimi konusundaki tutumları (Kırıkkale il örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Duan, X, and Shan, G. (2013). Suggestions for graduate curriculum reform. *In Proceedings of AASRI Winter International Conference on Engineering and Technology*, December 28-29.
- Ersoy, A. F. (2016). Fenomenoloji. *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*, 1, 51-111.
- Gemme, B. ve Gingras, Y. (2012). Academic careers for graduate students: A strong attractor in a changed environment. *Higher Education*, 63(6), 667-683.
- Gömleksiz, M. N. Ve Yıldırım, F. (2013). *Lisansüstü Eğitim Alan Öğrencilerin Lisansüstü Eğitime İlişkin Görüşleri*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Sakarya; 68-74.

Gömleksiz, M.N. ve Et, S. Z. (2013). *Öğretmen adaylarının lisansüstü eğitime ilişkin metaforik algıları*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Sakarya; 145-151.

Groube, J. K. (2017). *Postgraduate Study: The Journey for registered nurses* (Doctoral dissertation). University of Canterbury. New Zealand.

Gürkan Öztürk, F. ve Dinç, H. (2016). Lisansüstü eğitim alan müzik öğretmenlerinin eğitimleri sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(21), 505-520.

Hassouneh-Phillips, D. ve Beckett, A. (2003). An education in racism. *Journal of Nursing Education*, 42(6), 258- 265.

Humphrey, R. ve McCarthey, P. (1999). Recognising difference: Providing for graduate students. *Studies in Higher Education*, 24(3), 371-386.

İbiş, E. (2014). Lisansüstü eğitimin sorunları. *Yükseköğretim Dergisi*, 4(3), 117-123.

Kahraman, Ü. ve Tok, T. N. (2016). Eğitim yönetimi denetimi planlaması ve ekonomisi lisansüstü öğrencilerinin aldıkları eğitim hakkındaki görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 147-164.

Karabacak, K. (2013). *Lisansüstü Bilimsel Araştırma Teknikleri (BAT) Dersinin Uzaktan Öğretimi 'ne İlişkin Uzaktan Öğretim Öğrencilerin Görüşleri*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Sakarya; 75-84.

Karakütük, K. (2000). Öğretmenlerin lisansüstü öğretimi konusunda yönetici ve öğretmenlerin görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 193-209.

Karakütük, K. (2002). Lisansüstü öğretimin sorunları. *Eğitim Araştırmaları*, 2(7), 65-75.

Karaman, S. ve Bakırcı, F. (2010). Türkiye’de lisansüstü eğitim: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 94-114.

Koşar, D. vd. (2019). Öğretmenlerin lisansüstü eğitim alma nedenleri: Nitel bir çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53, 370-392.

Köksalan, B. (1999). *Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler* [Doktora tezi]. İnönü Üniversitesi.

Kurnaz, M. A. ve Alev, N. (2009). İlköğretim ve ortaöğretim lisansüstü öğrencilerinin ders seçim yaklaşımları ve ilgili sorunları. *Türk Fen Eğitim Dergisi*, 6(30), 38-52.

Kuzu, A. ve Becit, G. (2007). Öğretmenlerin lisansüstü eğitimde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitim Bilimleri Enstitüsü III. Lisansüstü Eğitim Sempozyumu*, 17-20. Eskişehir.

Lechuga, V. M. (2011). Faculty-graduate student mentoring relationships: Mentors’ perceived roles and responsibilities. *Higher Education*, 62(10), 757-771.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.

Nayır, F. (2011). Eğitim bilimleri alanında lisansüstü öğrenim görmekte olan müfettiş, okul yöneticisi ve öğretmenlerin sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(2), 199-222.

Oluk, S. ve Çolak, F. (2005). Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda öğretmen olarak çalışan lisansüstü öğrencilerinin karşılaştıkları bazı sorunlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(Özel Sayı), 141-144.

Ören, F. Ş., Yılmaz, T. ve Güçlü, M. (2012). Öğretmen adaylarının lisansüstü eğitime yönelik görüşlerinin analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 193-200.

Özdem G., Bülbül, T. ve Güngör, S. (2002). Eğitim yönetimi planlaması teftişi ve ekonomisi anabilim dalı tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen ve okul yöneticilerinin programa ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu*, Ankara.

Özen, F. ve Altunbay, M. (2021). Öğrencilerin lisansüstü eğitimden beklentileri ile ders ve danışman seçme süreçlerini etkileyen etmenler: Bir şehir üniversitesi örneği. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(1), 97-110.

Özmen, Z. M. ve Güç, F. A. (2013). Doktora eğitimi ile ilgili yaşanan zorluklar ve baş etme stratejileri: Durum çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3, 214-219.

Özmenteş, G. ve Özmenteş, S. (2005). Buca eğitim fakültesi müzik eğitimi anabilim dalı yüksek lisans öğrencilerinin lisansüstü eğitimden beklentileri ve yüksek lisansla ilgili görüşleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 247- 255.

Sayan, Y. ve Aksu, H. H. (2005). Akademik personel olmayan lisansüstü eğitim yapan bireylerin karşılaştıkları sorunlar üzerine bir çalışma. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 59-60.

Sevinç, B. (2001). Türkiye’de lisansüstü eğitim uygulamaları, sorunlar ve öneriler. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 34.

Sezgin, F., Kılınç, A. ve Kavgacı, H. (2012). Yüksek lisans öğrencilerinin iyi bir tez danışmanından beklentilerine ilişkin nitel bir çalışma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 129-148.

Sıvacı, S. Y., Gülbahar, B., ve Çöplü, F. (2018). Öğretmen adaylarının araştırma ve lisansüstü eğitime yönelik tutumları. *Turkish Studies*, 13(3), 911-926.

Teyfur, M. ve Çakır, R. (2018). Lisansüstü eğitime devam eden öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(19), 2-21.

Topal, M., Sağlam, H. İ. ve Akgün, Ö. E. (2017). Lisansüstü öğrencilerin ve öğretim elemanlarının gözünde lisansüstü eğitimde sorun yaşayanlar ve çözüm önerileri. 8. *In International Graduate Education Symposium Proceedings Book*, 109-117.

Toprak, E. ve Taşgın, Ö. (2017). Öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapmama nedenlerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 599-615.

Turhan, M. ve Yaraş, Z. (2013). Lisansüstü programların öğretmen, yönetici ve denetmen mesleki gelişimine katkısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 201.

Varış, F. (1984). Lisansüstü düzeyde eğitim elemanı yetiştirme. *Eğitim Bilimleri Sempozyumu*. 49-54. Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, T. ve Kılıç, S. (2019). Lisansüstü eğitime öğrenci başvuru ve kabul sürecinin iyileştirilmesi için bir bilişim sistemi tasarımı. *Electronic Turkish Studies*, 14(2).